RIKOSUHRIPÄIVYSTYS
BROTTSOFFERJOUREN

Eduskunnan lakivaliokunnalle

10.3.2026
HE 5/2026 vp

Rikosuhripäivystyksen lausunto sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muuttamisesta

Rikosuhripäivystys (RIKU) kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 5/2026 vp). RIKU toteaa, että lähtökohtaisesti kaikenlainen rikosprosessin sujuvoittaminen parantaa yleisesti asianosaisten oikeusturvaa, kun sen myötä rikosoikeudenhoidon resursseja voidaan kohdentaa nykyistä oikeudenmukaisemmin ja tarkoituksenmukaisemmin, jolloin myös käsittelyajat lyhenevät.

Toisaalta RIKU huomauttaa, että rikosprosessin menettelyllinen selkeys, kaavamaisuus ja tietyllä tapaa yksinkertaisuus on erittäin tärkeä tekijä etenkin rikosten uhrien kannalta, koska heillä ei välttämättä ole kykyä juuri siinä hetkessä esitutkinnan alkumetreillä ja poliisin kuulustelussa sisäistää monimutkaisia prosesseja ja käytäntöjä. Sama selkeys on tärkeää myös RIKUn työn kannalta, kun RIKU pyrkii tuottamaan selkokielisiä ohjeita kaikille rikosten uhreille rikosprosessista mm. nettisivuillaan.

Mitä monimutkaisempaa ja pääsäännöistä poikkeavampaa sääntely on, sitä vaikeammaksi käy myös RIKUn yleinen uhrien neuvominen, jota RIKU tarjoaa puhelimitse, chatissa sekä kasvotusten. RIKU toteaa käytännön asiakastyön kokemuksen perusteella, että jo tällä hetkellä esimerkiksi kirjallinen menettely on uhrien kannalta usein vaikeasti ymmärrettävä. RIKUlle tulee siihenkin liittyen usein kysymyksiä, kun poliisi kysyy uhrin suostumuksen kirjalliseen menettelyyn suhteellisen kaavamaisesti kaikkien rikosten kohdalla, vaikka menettely ei tulisikaan kyseeseen, kuten tilanne on esimerkiksi seksuaalirikosten kohdalla.

RIKU toteaa yleisesti, että ehdotettu muutos ei periaatteessa vaarantane asianosaisten oikeusturvaa, kun sakkomenettelyn käytön edellytyksenä on ensinnäkin asian laadun osalta se, että asia on yksinkertainen ja selvä, ja toiseksi se, että molemmat asianosaiset eli sekä epäilty että asianomistaja suostuvat sakkomenettelyyn. Toisaalta, kun suostumus kuitenkin tiedustellaan esitutkinnan alussa, mikä tarkoittanee asianomistajien kohdalla poliisin kuulustelua, voi tämän suostumuksen merkityksen ymmärtäminen olla yksittäiselle asianomistajalle haastavaa. Ehdotuksessa esitetään, että suostumusta ei voisi enää peruuttaa, koska asianosaisten käytössä on kuitenkin muutoksenhaku.

RIKU toteaa, että tämä asettaa poliisille suuren vastuun siltä osin, että poliisi osaa selittää sakkomenettelyn ja suostumuksen merkityksen tavalla, että asianomistaja todella ymmärtää asian. Tämä on erityisen tärkeää, koska jatkossa sakkomenettelyssä voidaan ratkaista myös asianomistajan yksityisoikeudelliset korvausvaatimukset ja suostumuksen antaminen sakkomenettelyyn kattaa samalla myös suostumuksen korvausvaatimusten ratkaisemiseen ko. menettelyssä. Näiden seikkojen johdosta RIKU korostaa rikosten uhrien tukipalveluiden merkitystä ja uhrien sinne ohjaamisen tärkeyttä myös sakkomenettelyyn soveltuvien rikosten kohdalla.

Ehdotuksen mukaan sakkomenettelyssä voidaan ratkaista jatkossa myös asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos se on selvä ja riidaton, ja vaatimus on yhteensä korkeintaan 5 000 euroa

(ilman korkoa). Merkittävimpien vahinkojen osalta tukipalvelujen mahdollisuudet ottaa kantaa euromääriin ja vahingonkorvauksen perusteluihin on hyvin rajallinen. Tarkkojen summien ja perustelujen esittäminen edellyttää lainoppineen avustajan ammattitaitoa. RIKU esittääkin huolensa siitä, miten ja millä aikataululla asianomistajat pystyvät korvausvaatimuksensa erittelemään sekä perustelemaan erityisesti, kun otetaan huomioon paikkakuntakohtaiset haasteet saada oikeusapua ulkoprosessuaaliseen asiaan. Huolta aiheuttaa myös se, että käsityksemme mukaan vakuutusyhtiö ei korvaa yksityisen avustajan kuluja silloin, kun asia ei ole riitainen.

Lisäksi ehdotuksessa on useita rajauksia, mitkä estävät menettelyn käytön, kuten se, että tapauksessa on useita vastaajia ja korvauksissa on kyse yhteisvastuullisuudesta. RIKU pohtii tältä osin sitä, lisääntyykö sakkomenettelyn käyttö käytännössä nykyisestä nimenomaan näidenkin seikkojen takia, eli saavutetaanko muutoksella sille asetettuja tavoitteita.

Soveltamisalan ulkopuolelle ehdotetaan rajattavaksi rikosten luonteen, asianomistajaan liittyvien seikkojen, suojeltavien oikeushyvien ja rikoksiin liittyvän julkisuusintressin vuoksi henkeen, terveyteen ja vapauteen kohdistuvat rikokset, seksuaalirikokset, terrorismirikokset, sotarikokset, rikokset ihmisyyttä vastaan, lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovallan käyttöön kohdistuvat rikokset sekä rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä tarkoitettu järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen.

1 a §:n soveltamisala

RIKUa on pyydetty arvioimaan erityisesti asianomistajan ja rikosten uhrien näkökulmasta lakiehdotuksen 1 a §:n soveltamisalan rajauksia ja esimerkiksi sen merkitystä, että pahoinpitely ei kuulu sakkomenettelyn soveltamisalaan.

RIKUn asiakkaista valtaosa on juurikin seksuaalirikosten sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten uhreja eli tältä osin ehdotetuilla muutoksilla ei vaikuttaisi olevan merkitystä RIKUn asiakkaiden enemmistön kohdalla. Kuten edellä on todettu, RIKU tuottaa kuitenkin yleistä neuvontaa kaikille rikosten uhreille ja RIKUun tulee tälläkin hetkellä merkittävästi asiakasyhteydenottoja myös esimerkiksi omaisuusrikoksiin, kunnianloukkauksiin ja kotirauhan rikkomiseen liittyen.

Mitä tulee lähestymiskiellon rikkomisen mahdollisuuteen käsitellä sakkomenettelyssä, RIKU yhtyy hallituksen esityksessä lausuttuun siitä, että sen kohdalla asianomistajan intressissä voi jopa olla saada asia nopeasti käsitellyksi sakkomenettelyssä. Toisaalta RIKU esittää huolensa siitä, että mikäli ensimmäinen kiellon rikkominen käsitellään hyvin nopeasti sakkomenettelyssä, poliisin tiedossa ei välttämättä ole vielä se, että kiellon rikkominen on toistuvaa. Jo nyt RIKUlla on asiakkaita, joiden kohdalla lähestymiskiellon rikkomiset menevät eri asioina eteenpäin ja niistä saatetaan nostaa syytteitä eri aikoihin, mikä vaikeuttaa esimerkiksi lähestymiskiellon rikkomisen tunnistamista vainoamiseksi. Kun lähestymiskiellolla on tarkoitus suojata uhria ja pyrkiä auttamaan tätä pääsemään eroon mahdollisesta vainoajastaan, tämä tarkoitus tulisi ulottua myös kiellon rikkomiseen ja pyrkiä käsittelemään kiellon rikkomisasiat mahdollisuuksien mukaan yhdessä, jolloin kokonaisuus hahmottuu paremmin. Lähestymiskiellon jatkuva rikkominen voi myös aiheuttaa uhrille uudenlaisia vahinkoja, kuten tilapäisen henkisen haitan, jonka osalta korvausvaatimuksen esittäminen edellyttää yleensä lääkärinlausuntoa, jollaisen saamiseen menee taas aikaa. Uhrille aiheutuneeseen vahinkoon vaikuttavat kaikki kiellon rikkomiset, eikä vain se ensimmäinen. Toisaalta uhri ei välttämättä heti edes ymmärrä, että kysymys voisi olla korvattavasta vahingosta.

Kaiken kaikkiaan RIKU toteaa, että toistuvan lähestymiskiellon rikkomisen käsittely tuomioistuimessa voi olla tehokkaampi tapa saada kielletty menettely loppumaan. Näin ollen lähestymiskiellon rikkomista ei tulisi käsitellä sakkomenettelyssä.

Kaiken kaikkiaan RIKU kyseenalaistaa muutosehdotuksella saavutettavat tavoitteet rikosprosessin sujuvoittamisesta, kun ehdotus tuntuu monin tavoin monimutkaistavan rikosprosessia, sekä asettavan poliisille entistäkin enemmän vastuuta myös muista seikoista kuin rikoksen selvittämisestä. Viittaamme tällä muun muassa esityksen sivulla 113 olevaan kohtaan, jossa todetaan, että ”asianosaisille ilmoitetaan suostumusta tiedusteltaessa asian ratkaisemisen kannalta olennaiset seikat ja että viranomaisen tulisi pyrkiä varmistamaan, että asianosainen ymmärtää suostumuksensa merkityksen”. RIKUn näkemyksen mukaan rikosprosessin selkeys asianosaisille on niin merkittävä tekijä oikeussuojan saamisessa ja oikeusturvan varmistamisessa, että toimivan järjestelmän näin merkittäville muutoksille tulee olla painavia perusteita ja siten varmuus siitä, että muutoksella saavutetaan tavoiteltu rikosprosessin nopeutuminen asianomistajan oikeusturvaa vaarantamatta.

Elisa Trejtnar
juristi

Jaana Koivukangas
kehitysjohtaja